

Tabulka 2: Počet druhů a nálezů u jednotlivých taxonomických skupin (dle členení v NDOP).

Skupina	Počet druhů	Počet záznamů
Ptáci	243	8619
Cévnaté rostliny	559	1769
Brouci	689	952
Motýli	236	723
Savci	34	231
Blanokřídlí	103	188
Obojživelníci	16	88
Vážky	31	74
Plazi	6	36
Měkkýši	15	25
Mechorosty	22	22
Ortopteroidní hmyz	12	22
Ryby a mihule	14	21
Ploštice	7	17
Houby	14	15
Korýši	6	7
Dvoukřídlí	4	6
Netopýři	6	6
Chrostíci	3	3
Pavouci	3	3
Mnohonožky	1	1
Polypovci	1	1
Roztoči	1	1
Řasnokřídlí	1	1
Řasovky	1	1
Stejnokřídlí	1	1

Nejčastěji mapovanými druhy byli ptáci. Na snímku stehlík obecný. Foto archiv AOPK ČR

nejlepší z nich zadali přes 600 nálezů. 26 pozorovatelů pak překročilo hranici sta nálezů. Co se týče počtu druhů živočichů a rostlin, více než 100 taxonů zaznamenalo 10 účastníků, přičemž rekordem je 555 taxonů. Nejpilnějším objevitelem bílých míst se stal Tomáš Oplocký, který jich navštívil 54 a dalších 9 autorů záznamů navštívilo více než 20 bílých míst.

Nejčastěji mapované druhy

Z celkového počtu 2029 zaznamenaných druhů dominovali ptáci, kteří obsadili dokonce 49 prvních pozic co do počtu záznamů (tab. 1). Teprve poté následovaly další druhy z jiných taxonomických skupin, početněji byly zastoupeny cévnaté rostliny, sav-

ci, motýli a brouci (tab. 1 a 2). Nejpočetněji byly mimo ptáky zjišťovány běžnější druhy jako bez černý, zajíc polní a babočka bodláková, což má zřejmě souvislost s jejím tahem do střední Evropy v roce 2019. Vedle běžných druhů je nutné vyzdvihnout také řadu záznamů druhů vzácných, ohrožených a chráněných – z celkového počtu se 2351 nálezů týkalo druhů zařazených do červeného seznamu a 2516 záznamů bylo učiněno u druhů zařazených mezi zvláště chráněné. Z ptáků lze jmenovat například kosa horského, tetřeva hlušce nebo dropa velkého, který se v posledních letech v ČR vyskytuje extrémně vzácně, a dokonce ani ne každoročně. Z významných druhů v dalších skupinách lze jmenovat například

nové záznamy evropsky významných roháče obecného, páchníka hnědého, zvláště chráněných (a šířících se) kudlanky nábožné či otakárka ovocného, z bílých míst nechyběly ani nápadné majky či atraktivní tesařík pižmový.

Jdeme dál

Z těchto výsledků je patrné, že na řadě bílých míst lze narazit na mnohem zajímavější druhy, než jsou nejběžnější druhy ptáků, kopřiva a bříza, jak se řada lidí domnívá. Naopak, je možné objevit mnoho zajímavých míst, ale i druhů rostlin a živočichů a díky znalostem o jejich výskytu lze pak je samotné nebo i dosud neznámé lokality jejich výskytu chránit. Projekt Bílá místa biodiverzity tedy bude pokračovat i nadále.

Společná cesta ochrany přírody a cestovního ruchu – realita, nebo utopie?

Tomáš Peckert, Pavel Hruška, Michal Souček

Cestou k udržitelnému rozvoji cestovního ruchu v přírodně cenných oblastech je dlouhodobá koncepční spolupráce mezi ochranou přírody, samosprávami a aktéry v cestovním ruchu. Základním předpokladem k úspěchu je srozumitelné definování priorit ochrany přírody a konzistentní přístup

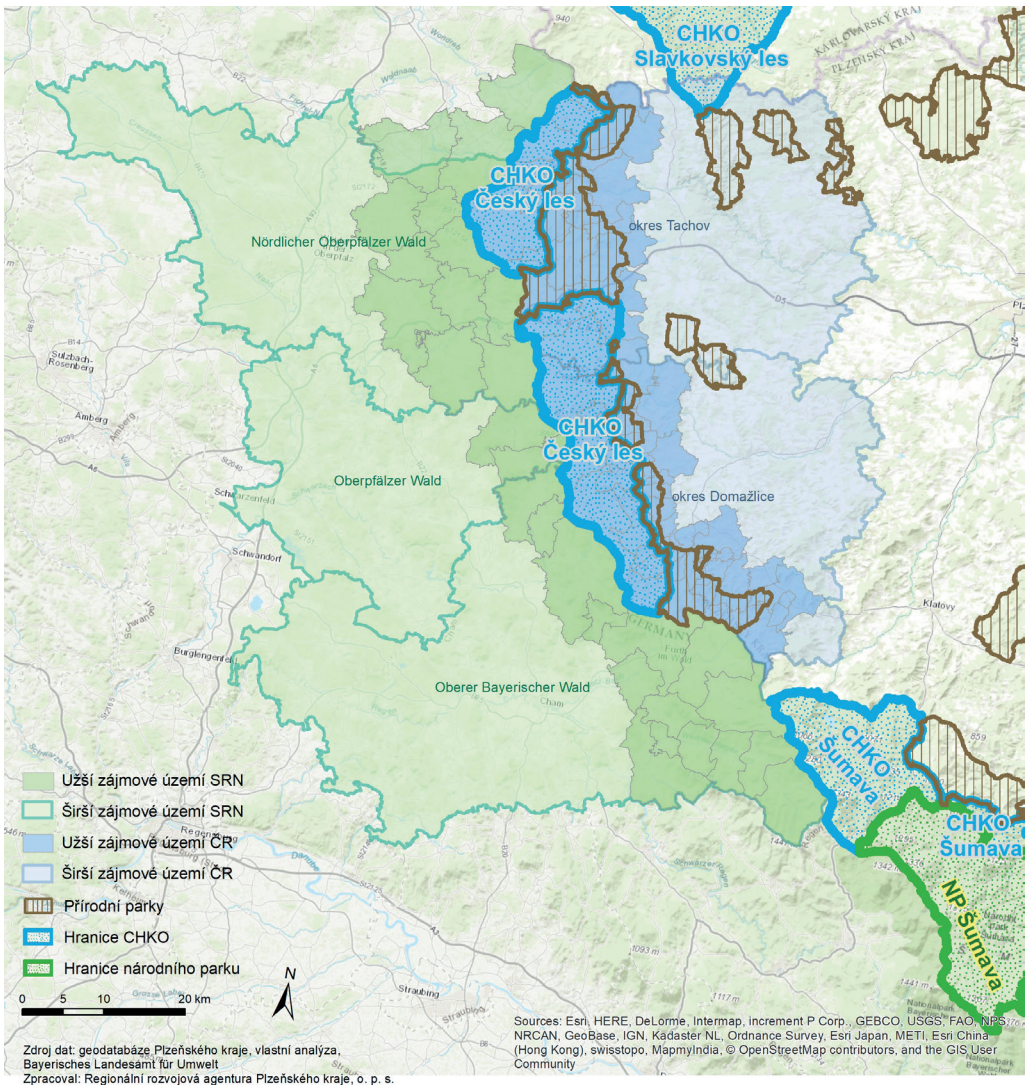
k uplatňování principů jejich ochrany. Významnou hodnotou Českého lesa je jedinečná kulturně historická krajina vzniklá vysídlením obyvatelstva a následnou „konzervací za železnou oponou“. Velkou výzvou je spojení ochrany přírody s citlivým využitím v cestovním ruchu.

Foto 1: Den Českého lesa 2016, v prostorách Domu přírody ČL. Foto Martin Jiran

Jedinečná kulturní krajina s vysokou hodnotou pro odpočinek, zážitky i poznávání přírody a společné historie

Chráněná krajinná oblast Český les vznikla před 15 lety v území, které v souvislosti s existencí železné opony bylo na dlouhá desetiletí uzavřeno veřejnosti. Se změnou politické situace nastal zásadní zlom ve vývoji do té doby marginalizovaného pohraničí. Jako vhodná cesta, jak oživit ekonomický potenciál Tachovska a Domažlicka, se jevil cestovní ruch navázaný na propagaci zachovalé přírody a jedinečné krajiny. Z tohoto důvodu měla od počátku u samospráv velkou podporu myšlenka na vznik chráněné krajinné oblasti. Již v době finalizace příprav podkladů pro vznik CHKO se objevily snahy o koncepční řešení potenciálních konfliktů mezi ochranou přírody a rozvojem cestovního ruchu. Proto nechal Plzeňský

Obr. 1: Mapa vymezení zájmového území. Vypracoval Michal Souček

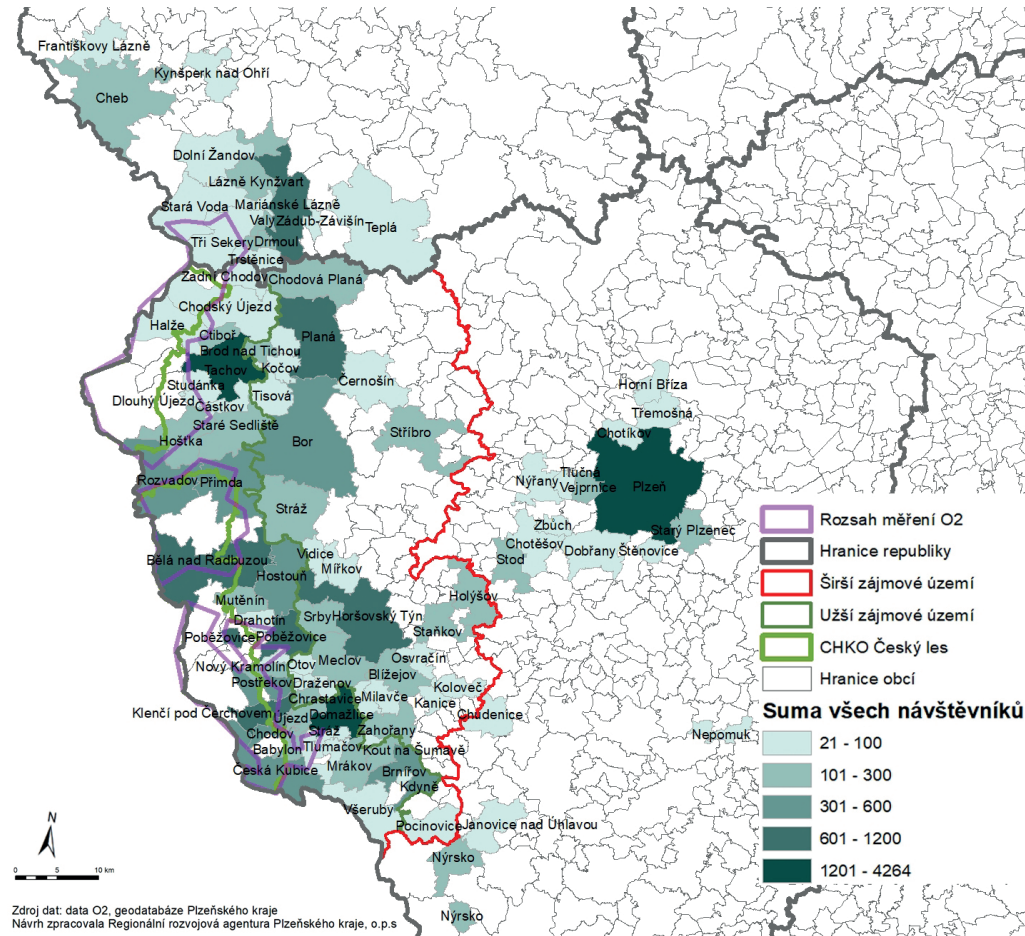
kraj, Odbor ochrany přírody, zpracovat podklad k plánu péče o CHKO shrnující základní limity, principy a zásady, jak rozvíjet cestovní ruch v souladu se zájmy ochrany přírody. V té době to byl vizionářský počín a Správa CHKO s ním dodnes pracuje. Odkaz na tento koncept umožňuje dlouhodobě konzistentní přístup orgánu ochrany přírody i předvídatelnost pro aktéry v cestovním ruchu.

Koncepční dokument je zásadní zejména z pohledu využívání krajiny. CHKO Český les je specifická tím, že spolu s cennými lokalitami, koncentrovanými zejména v jeho jižní části, je významnou hodnotou unikátní opuštěná krajina s více než šedesáti zaniklými obcemi a velkým množstvím poměrně dobře zachovalých stop po průmyslových provozech i historickém hospodaření v krajině. Celkový počet identifikovaných zaniklých objektů se vyšpl

hal až číslu 150. Významnou hodnotu nejen z pohledu cestovního ruchu představuje tzv. klidový režim území, jehož značná část není přístupná motorovým vozidlům.

Od počátku je základním východiskem pro rozvoj cestovního ruchu v CHKO Český les předpoklad, že prostor pro rozvoj tvrdé infrastruktury je ve stávajících sídlech. Většina sídel navíc zůstala vně CHKO, aby ve svém rozvoji nebyla limitována ochranou přírody. CHKO pak představuje primárně území, které vhodnou interpretací a měkkou návštěvníckou infrastrukturou bude vytvářet atraktivní prostor pro pohyb a rekreaci návštěvníků. S postupujícím poznáním oblasti a silícím tlakem na její využití vznikla potřeba stanovit jasná pravidla pro práci s jádrovým územím a jeho hodnotami v cestovním ruchu, navázat na původní rámcový koncept a vytvořit srozumitelnou detailní strategii, jak využívat přírodní potenciál Českého lesa při zachování jeho hodnot.

Tato potřeba vznikla ve stejném okamžiku, kdy Ministerstvo životního prostředí přišlo s myšlenkou zpracování Koncepce práce s návštěvníckou infrastrukturou, která je nově povinnou přílohou plánů péče o CHKO. Obsahový rámec těchto koncepcí je primárně zaměřen na zpracování interpretačního plánu CHKO a související aspekty pohybu a usměrnění návštěvníků. Zpracovaná koncepce pro Český les jde dále a neomezuje se pouze na definici limitů ochrany přírody a interpretaci přírodních hodnot. Proaktivně řeší i související problematiku potenciálu pro rozvoj cestovního ruchu, možnosti rozvoje infrastruktury, dopravní obslužnosti a marketingu. Nezohledňuje pouze zájmy ochrany přírody, ale snaží se zároveň nabízet vhodná řešení pro aktéry v cestovním ruchu. Záměr na zpracování koncepce udržitelného rozvoje cestovního ruchu pro Český les byl připraven jako přeshraniční projekt a byl finančně podpořen v rámci spolupráce Česká republika – Svobodný stát Bavorsko Cíl EÚS 2014–2020. Koncepce byla zpracována v rámci přeshraniční spolupráce, protože řada projektů na podporu a rozvoj cestovního ruchu vzniká v rámci česko-bavorské spolupráce a protože jádrové území Českého lesa je zároveň významným potenciálem pro rozvoj cestovního ruchu na bavorské straně. Hlavním partnerem a nositelem projektu byla Regionální rozvojová agen-

Obr. 2: Ukázka možné interpretace dat mobilních operátorů z pohledu počtu a původu návštěvníků v území. Vypracoval Michal Souček

tura Plzeňského kraje, která byla zároveň zpracovatelem původní rámcové strategie. Dalšími partnery byl Plzeňský kraj, Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, Hochschule Weihenstephan Triesdorf a vláda Horní Falce. Řešeným územím je CHKO Český les a přilehlé naturparky v Bavorsku (Nördlicher Oberpfälzer Wald, Oberpfälzer Wald a Oberer Bayerischer Wald). Koncepce se však neomezuje pouze na vlastní chráněná území, ale z pohledu dostupné infrastruktury, logistiky nástupních míst a marketingu pracuje s širším územím.

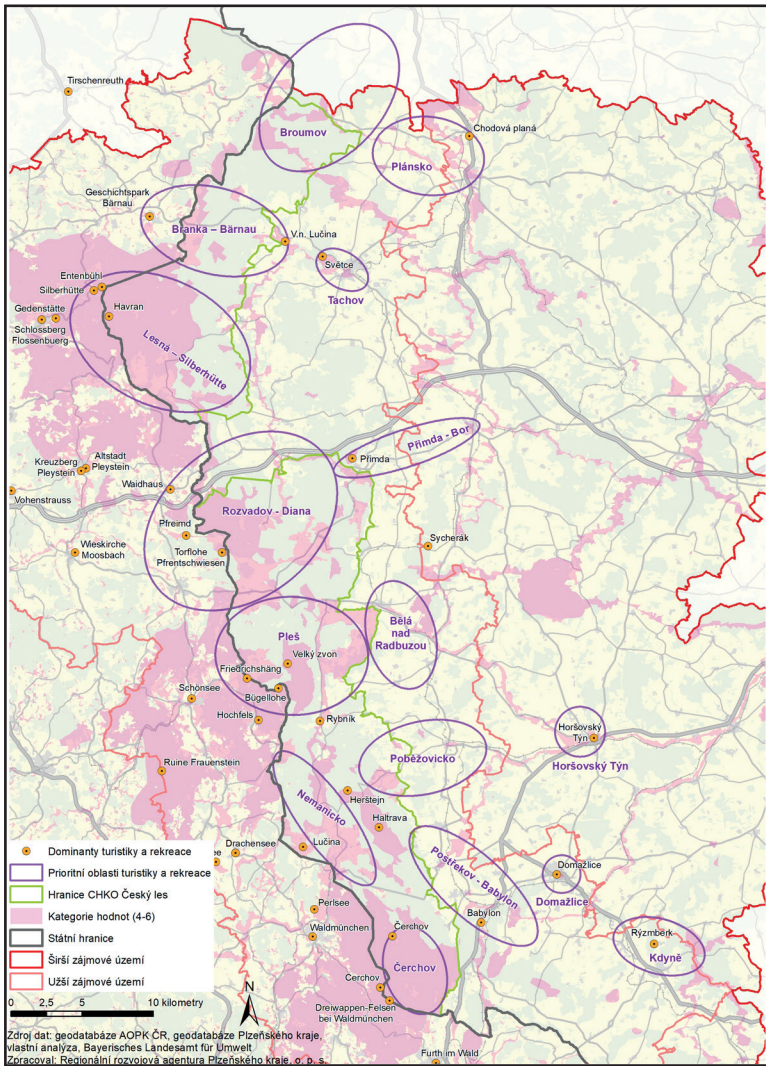
Ochrana přírody partnerem pro udržitelný cestovní ruch

Hodnotná území z pohledu ochrany přírody jsou většinou atraktivní i pro turisty a návštěvníky a tím i pro subjekty aktivní v cestovním ruchu (obr. 2). Tento ekonomický aspekt je zároveň jedním z argumentů pro obhajobu finančních prostředků vynakládaných na podporu ochrany přírody. Dříve či později tak dochází ke konfliktu mezi ochranou přírody

a cestovním ruchem. Jednou z cest, jak přecházet negativním dopadům cestovního ruchu, je aktivní účast ochrany přírody na přípravě koncepčních dokumentů a strategií, které lze následně uplatňovat například v procesu územního plánování. Na to navazuje vlastní práce ochrany přírody s návštěvníky v území formou vhodného usměrnění, vzdělávání a výchovy. V první řadě je nezbytné, aby ochrana přírody měla jasně definované prioritní zájmy (předměty ochrany) a byla schopna je srozumitelně komunikovat s partnery v území. Podstatným pilířem zpracované koncepce byla detailní analýza přírodních hodnot zájmového území a vyhodnocení potenciálních rizik ze strany cestovního ruchu. Protože se jedná o přeshraniční území, bylo navíc nutné v prvnímu kroku stanovit jednotný přístup k hodnotám, jehož součástí bylo i sjednocení legislativních pojmů. Jakýmsi výstupem nad rámec projektu je i srovnávací tabulka kategorií zvláštní ochrany přírody na obou stranách hranice. Podstatné je, že v rámci vyhodnoco-

vání potenciálních rizik byly vždy hodnoceny možné negativní dopady na konkrétní předměty ochrany v dotčené lokalitě.

Český les je specifický velkým množstvím relativně dobře zachovalých pozůstatků po bývalém osídlení, které zaniklo vlivem poválečného historického vývoje. Tento fenomén spolu s rozsáhlými klidovými oblastmi bez negativních vlivů současné civilizace je vnímán jako významná hodnota z pohledu ochrany přírody i turistického marketingu. Síť zaniklých vesnic tvoří základní kostru vymezeného systému ekologické stability v rámci CHKO a představuje ostrůvky přírody, která není pod tlakem současného lesního a zemědělského hospodaření. Řada původních vesnic má dnes charakter polopřirozených suťových nebo lužních lesů s množstvím doupných stromů a mrtvého dřeva a významnou příměsí dřevin, které se v hospodářském lese nevyskytují. Opuštěné návěsní rybníčky a další vodní díla slouží jako útočiště obojživelníků a vodních bezobratlých nebo jsou z nich dnes hodnotné mokřady, ovocné stromy jsou potravním zdrojem pro mnohé živočichy, v rozpadlých sklepech nacházejí útočiště netopýři. Na druhou stranu fenomén zaniklých vsí je opakovaně zmiňován jako hlavní marketingová atraktivita pro cestovní ruch v Českém lese. Součástí projektu bylo detailní zpracování a vyhodnocení potenciálu zaniklých sídel a výrob pro toto využití. Jednotlivá sídla byla kategorizována z hlediska významnosti, a tedy i priority z pohledu jejich interpretace, a následně ještě posouzena z pohledu potenciální kolize se zájmy ochrany přírody. Obecně platná dohoda je, že zcela zaniklá sídla nejsou považována za stávající sídelní útvary a jejich interpretaci se rozumí vhodné zpřístupnění, připomenutí nebo oživení lehkou návštěvníckou infrastrukturou, landartovými aktivitami a podobně. Významným počinem v souvislosti s interpretací a zviditelněním zaniklého osídlení v pohraničí je obnova nebo spíše vytvoření skanzenu pod širým nebem v bývalé obci Lučina (Grafenried). Jedná se o celkem unikátní záležitost, kdy v rámci iniciativy několika nadšenců byly odkryty kompletní základy velké množství budov včetně kostela, fary, pivovaru, hostince. Jde o případ lokality, kde byly objektivní důvody upřednostnit pohled oživení historie a zvýšení turistické návštěvnosti před ochranou přírody. Zároveň se jedná o lokalitu, která je jednoznačně lépe dostupná z bavor-

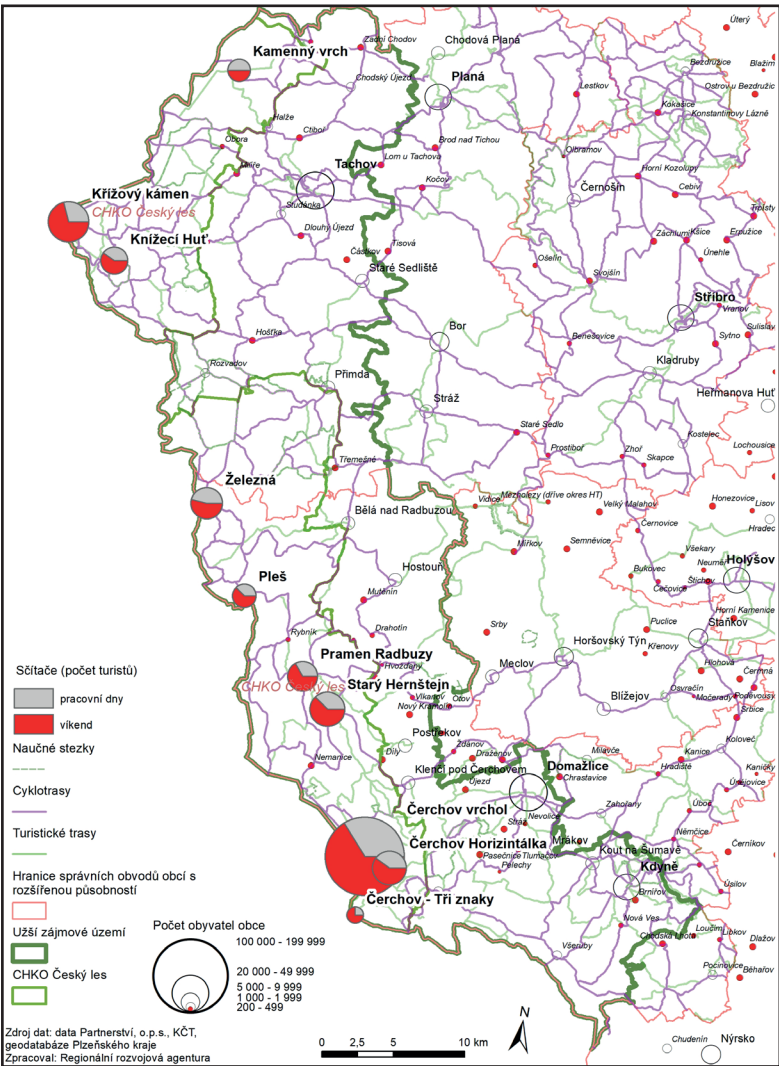
Obr. 3: Mapa znázorňující nejvyšší kategorie přírodních hodnot společně s vymezením turisticky atraktivních oblastí. Vypracoval Michal Souček

ské strany hranice a návaznou infrastrukturu i marketing tomu přizpůsobit.

Zpřístupnit, ale nezničit...

Velkou výzvou a zároveň citlivým tématem je otázka dopravní obslužnosti celého území. Tohoto tématu byla v průběhu celého projektu věnována velká pozornost. Z pohledu ochrany přírody je stávající klidový režim s vyloučením automobilové dopravy v rozsáhlých lokalitách považován za podstatný. Z pohledu cestovního ruchu je tato hodnota na jednu stranu rovněž akceptována jako významná pro marketing, ale na druhou stranu je vyvíjen poměrně silný tlak na zpřístupňování dalších lokalit pro auta. Hlavním argumentem je, že pokud chceme nabízet zajímavá území Českého lesa návštěvníkům, tak se tam musí také dostat. Cílem projektu bylo nabídnout alternativní řeše-

ní dopravní obslužnosti cílových míst, aniž by musela být zásadně rozšířena automobilová doprava. Za nejvýznamnější alternativu je považována veřejná autobusová doprava. Tato varianta se osvědčila v řešení zpřístupnění vrcholu Čerchova, kde již několik let funguje. Bylo navrženo několik nových autobusových linek do jádrových oblastí, jmenovitě Zlatý Potok a vrchol Havranu na Tachovsku, a snaha o provázání obce Rybník na české straně s bavorským Schönsee. Tyto varianty již byly projednány s poskytovateli veřejné dopravy na české straně území. Prudký rozvoj elektromobility navíc v současnosti úplně změnil zájité představy o dosažitelných vzdálenostech pro pěší a cyklisty. Na území Českého lesa se již objevují první půjčovny elektrokol a nabíjecí stanice. S tímto fenoménem je potřeba do budoucna pracovat.

Obr. 4: Znáznornění umístění mobilních sčítačů s grafickým znázorněním získaných výsledků. Vypracoval Michal Souček

Velkou roli v zpřístupnění řady lokalit má také vhodný marketing. Většina jádrových území CHKO je velmi dobře přístupná z bavorské strany. Bohužel návštěvníci často o těchto možnostech nemají dostatek informací. V koncepci je velký důraz kladen právě na vhodnou komunikační a marketingovou strategii.

Na druhou stranu bylo vytipováno několik menších území, která zatím nejsou turisticky využívána, protože prostě nejsou atraktivní. Mohla by proto i do budoucna zůstat jako jakási refugia klidu pro velké živočichy. V tomto směru však dochází k silnému střetu zájmů ochrany přírody a rozvoje turistiky v oblasti Čerchova, který je tradičním turistickým cílem a každoročně stoupá jeho návštěvnost, ale zároveň je to přírodovědně velice cenné území s výskytem citlivých druhů jako tetřev, jeřábek nebo rys.

Foto 2: Komentovaná exkurze pod vedením lesníka AOPK ČR, RP Správa CHKO Český les. Foto Markéta Kašparová

O jasná pravidla je zájem

Přibližně ve stejné době, kdy se začal rozjíždět projekt na zpracování koncepce pro Český les, inicioval Svazek obcí Domažlicko vytvoření územní studie pro oblast Čerchova s názvem „Rozvojová studie pro vrchol Čerchova, Malinovou horu a Sádek“. V širším území Čerchova, který je významným turistickým cílem nejen z Čech, ale i z Bavorska, dochází k velké kumulaci turistických aktivit v zimním i letním období. Na relativně malém prostoru je poměrně složité balancovat zájmy ochrany přírody a turismu. O to důležitější je zachovat dodržování pravidel v dlouhodobém horizontu. Zpracovatel koncepce od začátku intenzivně komunikoval s ochranou přírody a zapracoval veškeré její požadavky. Výstupy studie byly následně v plném rozsahu zapracovány i do celkové koncepce. Konkrétním realizovaným výstupem dlouhodobé koncepční spolupráce ochrany přírody a udržitelného rozvoje cestovního ruchu je vzájemná spolupráce AOPK ČR s městem Domažlice na řešení stabilizace návštěvnické infrastruktury na vrcholu Čerchova.

Jak to vidí návštěvník

Důležitým východiskem pro plánování jakékoliv strategie je dobrá znalost o stávajících i potenciálních návštěvnických územích. Vzhledem

ke skutečnosti, že doposud nebyl proveden žádný komplexní průzkum, existovaly pouze lokální a částečné odhady o návštěvnosti Českého lesa. Pro získání alespoň základních údajů o způsobu pohybu, počtu a preferencích návštěvníků v území bylo použito několik nezávislých zdrojů. Byla využita data mobilních operátorů, automatické sčítače rozmístěné rovnoměrně ve všech částech území, data od provozovatelů služeb v cestovním ruchu (ubytovatelé, restaurace a občerstvení, muzea, galerie, památky aj.), dotazníková šetření přímo v terénu a na veletrzích cestovního ruchu a dále mobilní a webové aplikace (strava.com). Jejich vzájemným porovnáním a provázáním vznikl poměrně obsáhlý a vypovídající datový zdroj.

Tato data se stala významným podkladem pro úvahy o zpřístupňování jednotlivých částí území a usměrňování návštěvníků v souladu se zásadami ochrany přírodních hodnot a rozvoje cestovního ruchu včetně optimalizace dopravních řešení. Po vyhodnocení všech dat byl vytvořen rámcový model návštěvnosti a kvalifikované odhady o počtech návštěvníků v jednotlivých lokalitách v území. Z pohledu návštěvníků je území Českého lesa ceněno zejména jako klidné území se spoustou atraktivit a hlavně nepřetížené turismem.

Dohoda je důležitá

Předpokladem pro to, aby koncepce byla životaschopná a byla využívána v praxi, je intenzivní komunikace a spolupráce na její tvorbě s dotčenými subjekty. Aby komunikace nebyla pouze jednostranná, je potřeba partnery přesvědčit o smysluplnosti projektu. Hlavními argumenty ochrany přírody je snaha být předvídatelný a srozumitelný, podílet se aktivně na interpretaci přírodních hodnot, ale také ochota hledat řešení a tam, kde to lze, i ochota přistoupit na kompromis. Průběžná komunikace v rámci realizace koncepce probíhala formou pravidelných workshopů k jednotlivým tématům, individuálními konzultacemi s jednotlivými aktéry i vytvořením expertní skupiny, která sestávala z nejvýznamnějších hráčů v území. Protože komunikace ze strany bavorských partnerů nebyla na bavorské straně dostatečně intenzivní, byli v blízkém přhraničí zahrnuti do komunikace i bavorští partneři. Jednalo se o subjekty, které se intenzivně podílejí na realizaci přeshraničních projektů. S přeshraniční komunikací výrazně napomohlo česko-bavorské Centrum Bavaria Bohemia v Schönsee, které zprostředkovalo a poskytlo prostor pro řadu podnětných jednání. V rámci komunikace byla snaha obsáhnout co nejširší okruh potenciálních aktérů. Kromě samospráv a významných vlastníků a správců lesa to byly místní akční skupiny, spolky, muzea, poskytovatelé služeb, myslivci. Přestože existuje jakási obecná shoda na hodnotách a způsobech využívání území, komunikace některých dílčích témat nebyla vždy úplně jednoduchá. Jednoznačně nejsložitější je hledání společného přístupu k zajištění dopravní obslužnosti a zpřístupnění území. Obsah vytvořené koncepce lze vnímat jako nepsanou dohodu mezi ochranou přírody a cestovním ruchem na způsobech využívání území.

Hlavní výstupy vytvořené koncepce byly představeny na závěrečné slavnostní konferenci v Schönsee. Podstatné je, že na této konferenci bylo deklarováno, že aktéři v území chtějí s výstupy dále pracovat. Prvním krokem k realizaci je vznik oblastní destinace Český les. Rovněž nositel projektu deklaroval ochotu aktivně se podílet na realizaci některých aktivit vyplývajících z koncepce a dále dopracovat celou koncepci do podoby územní studie.